

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.13>

ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, ВЧИНЕНИХ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нестерова І.А.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правової політики
Ужгородського національного університету
ORCID: 0000-0003-0481-2965
e-mail: iryna.nesterova@uzhnu.edu.ua

Нестерова І.А. Щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, вчинених у сфері туристичної діяльності.

Визначається, що масштаби злочинності у сфері туристичної діяльності оцінити вкрай складно із за відсутності офіційної статистики стосовно окремих видів кримінальних правопорушень, вчинюваних у даній галузі. Значна кількість кримінальних правопорушень, в тому числі торгівлі людьми під прикриттям туристичної діяльності залишається латентною.

Доведено, що торгівля людьми – кримінальне правопорушення, яке не знає кордонів. З моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 р. ця проблема набула значно складнішого характеру. Для правопорушників, які займаються відповідними оборудками, Україна є одним з головних джерел надходження «живого товару» на «чорні ринки» Європи та Азії або часто є транзитною територією.

Визначається, що останні дослідження доводять, що у сфері туризму торгівля людьми все-таки, як правило, пов'язана з сексуальною експлуатацією людини або з використанням її в порнобізнесі. Правопорушники, що займаються торгівлею людьми (переважно жінками та дітьми) іноді ховаються під вивісками туристичних фірм. При цьому такі туристичні агентства здійснюють пошук жінок, їх вербування, як правило, для зайняття проституцією за кордоном, а також організовують їх відправлення.

Автор погоджується з думкою дослідників проблеми, які відзначають, що «добровольців» серед секс-працівників, зокрема й серед тих, які потрапляють за кордон за посередництвом турагентств, набагато більше, ніж жертв прямого насильства. Вербування жінок для їх використання у секс-бізнесі часто здійснюється саме через туристичні агенції. В той же час, в Єдиному державному реєстрі судових рішень вироків за ст. 149 КК України, де б фігурували представники вітчизняних туристичних фірм, практично немає, до того ж, як правило, в них вони виступають лише свідками. Однак, час від часу ЗМІ повідомляють про участь туристичних фірм в торгівлі людьми.

Зазначено, що з метою сексуальної експлуатації неповнолітніх правопорушники користуються готелями та іншими об'єктами проживання, тому що тут вони почуваються анонімними і безкарними. За зачиненими дверима готельного номера жорстоке поводження з дітьми може набувати різних форм: сексуальне насильство, проституція, порнографія або торгівля дітьми.

Автор звертає увагу на те, що розслідування торгівлі людьми, вчинюваних у даній сфері, здійснювати дуже складно (стосується насамперед розслідування торгівлі людьми, вчиненої за участі закордонних співучасників). Серед основних труднощів – відсутність міждержавних угод про співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми між Україною і державами Близького Сходу, Латинської Америки тощо, а також дороговизна поїздок за кордон для проведення там слідчих дій. Дослідження підтверджують той факт, що іноді слідство не може навіть встановити імена сутенерів та інших причетних осіб з боку приймаючої «живий товар» сторони. Це призводить до того, що закордонні співучасники торгівлі людьми уникають притягнення до кримінальної відповідальності. Через деякий час безкарні ділки підшукують в Україні нових партнерів для ведення незаконного бізнесу.

Ключеві слова: туристична діяльність, туристичні агентства, незаконна діяльність, торгівля людьми, торгівля жінками, кримінальне правопорушення, сексуальна експлуатація, сексуальне насильство, транзит, порнографія.

Nesterova I.A. Regarding criminal offenses related to human trafficking committed in the sphere of tourism activities.

It is determined that the scale of crime in the tourism sector is extremely difficult to assess due to the lack of official statistics on certain types of criminal offenses committed in this industry. A significant

number of criminal offenses, including human trafficking under the guise of tourism activities, remain latent.

It has been proven that human trafficking is a criminal offense that knows no borders. Since Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022, this problem has become much more complex. For offenders involved in such transactions, Ukraine is one of the main sources of "living goods" entering the "black markets" of Europe and Asia, or is often a transit territory.

It is determined that recent studies prove that in the sphere of tourism, human trafficking is still usually associated with sexual exploitation of a person or with their use in the porn business. Offenders involved in human trafficking (mainly women and children) sometimes hide under the signs of travel agencies. At the same time, such travel agencies search for women, recruit them, usually for prostitution abroad, and also organize their departure.

The author agrees with the opinion of researchers on the problem, who note that there are many more «volunteers» among sex workers, including those who go abroad through travel agencies, than victims of direct violence. Recruitment of women for use in the sex business is often carried out precisely through travel agencies. At the same time, in the Unified State Register of Court Decisions, there are practically no sentences under Article 149 of the Criminal Code of Ukraine, where representatives of domestic travel agencies appear, and, as a rule, they appear only as witnesses. However, from time to time, the media reports on the participation of travel agencies in human trafficking.

It is noted that offenders use hotels and other accommodation facilities to sexually exploit minors because they feel anonymous and unpunished there. Behind the closed doors of a hotel room, child abuse can take many forms: sexual abuse, prostitution, pornography, or child trafficking.

The author draws attention to the fact that it is very difficult to investigate human trafficking committed in this area (this primarily concerns the investigation of human trafficking committed with the participation of foreign accomplices). Among the main difficulties are the lack of intergovernmental agreements on cooperation in the field of combating human trafficking between Ukraine and the countries of the Middle East, Latin America, etc., as well as the high cost of traveling abroad to conduct investigative actions there. Studies confirm the fact that sometimes the investigation cannot even establish the names of pimps and other persons involved on the side receiving the «living commodity». This leads to the fact that foreign accomplices in human trafficking avoid criminal liability. After some time, unpunished businessmen look for new partners in Ukraine to conduct illegal business.

Key words: tourism, travel agencies, illegal activity, human trafficking, trafficking in women, criminal offense, sexual exploitation, sexual violence, transit, pornography.

Постановка проблеми. Масштаби злочинності у сфері туристичної діяльності оцінити вкрай складно. Сьогодні відсутня офіційна статистика даних про сучасний стан, структуру та тенденції злочинності у вказаній сфері. Не ведеться офіційна статистика і стосовно окремих видів кримінальних правопорушень, вчинюваних у сфері надання туристичних послуг. Значна кількість кримінальних правопорушень, вчинюваних у даній сфері, в тому числі торгівлі людьми під прикриттям туристичної діяльності залишається латентною. Тому дослідження проблеми досі залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження злочинності в сфері надання туристичних послуг, в тому числі торгівлі людьми приділяли увагу у своїх працях такі зарубіжні та вітчизняні вчені як М.Г. Вербенський, О.М. Гумін, А.Є. Гутник, Т.А. Денисова, В.О. Іващенко, Ф.М. Кадніков, В.А. Козак, О.В. Лисодєд, О.М. Литвак, М.І. Мельник, В.М. Набока, О.В. Надьон, А.М. Орлеан, В.В. Пивоваров, В.М. Підгородинський В.М. Попович, Є.Д. Скулиш, Є.Є. Шалімов та ін. Втім, незважаючи на численні наукові дослідження, окремі аспекти цієї проблеми залишаються дискусійними та потребують подальшого наукового аналізу.

З огляду на це, **метою даної статті** є дослідження особливостей кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, вчинюваних у сфері туристичної діяльності.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Загальновідомо, що торгівля людьми – кримінальне правопорушення, яке не знає кордонів. З моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 р. ця проблема набула значно складнішого характеру. Навіть до вторгнення, показники торгівлі людьми в Україні вже зростали внаслідок пандемії COVID-19 та подальшого вимушеного переміщення людей з охопленої конфліктом Східної України та тимчасово окупованого Криму. Найчастіше жертвами стають найбільш вразливі групи населення – жінки і діти. Шахраї, які виступають у ролі посередників з пошуку роботи чи наймачів персоналу, можуть скористатися умовами війни з метою експлуатації тих, хто опиняється у групі ризику [1].

Для правопорушників, які займаються відповідними оборудками, Україна часто є лише транзитною територією. Ділки, що займаються торгівлею людьми (переважно жінками) іноді ховаються

під вивісками туристичних агентств. При цьому такі туристичні фірми здійснюють пошук людей (здебільшого жінок), їх вербування, як правило, для зайняття проституцією за кордоном, а також організовують їх відправлення. За матеріалами правоохоронних органів, кількісний склад транснаціональної групи, яка займається торгівлею жінками для використання їх в секс-бізнесі, як правило, – від 5 до 8 чоловік. Серед них: «хазяїн» (або «хазяйка»), який має за кордоном клуб, ресторан або ж утримує будинок розпусти; виконавець замовлення на поставку «сексрабінь»; сутенери; перевізники жінок з України (інколи в їх обов'язки входить зустріч та доставка жінок до місця призначення) і вербувальник – постачальник жінок для сексуальної експлуатації за кордон. Останній, здебільшого, є громадянином України [2, с. 79]. Зазвичай мігранти виїжджають з України формально на законних підставах, за наявності відповідних документів [3, с. 243]. Жодного випадку засудження представників туристичного бізнесу за вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України) нами в доступній судовій практиці не виявлено [4, с. 59]. Як відзначають К.Б. Левченко та І.М. Трубавіна, новітньою тенденцією у торгівлі людьми є те, що вербувальники беруть на себе більше роботи: вони знаходять людей, самостійно оформляють їм документи, самі перевозять їх через кордон і передають в руки закордонних покупців, одержуючи натомість гроші, тоді як раніше вербувальники займалися лише вербуванням та оформленням документів, а інші функції брали на себе інші злочинці; в такій ситуації вербувальники часто не отримували обіцяні їм гроші [5, с. 17].

Останні дослідження доводять, що у сфері туризму торгівля людьми все-таки, як правило, пов'язана з сексуальною експлуатацією людини або з використанням її в порнобізнесі. При цьому, виходячи з положень ст. 149 КК України, яка передбачає відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини, мова йде про ті випадки (за винятком, коли вербування, переміщення, переховування, передача або одержання стосується малолітнього чи неповнолітнього), коли особа погоджується на відповідну діяльність не добровільно, а з використання обману, шантажу чи її уразливого стану. В цьому контексті слід відзначити, що Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, прийнята на IV сесії Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 1949 р. (набрала чинності 25 липня 1951 р.), виходить з того, що проституція завжди передбачає експлуатацію жінок (ст. 1). Відтак всі жінки, які за гроші надають сексуальні послуги, розглядаються як жертви експлуатації [6]. Таким чином, Конвенція не робить відмінностей між примусовою та добровільною проституцією. Як справедливо зазначає О. Надьон, у багатьох випадках – це «вимушена добровільність», вибір в умовах, коли немає іншого вибору. Переважна частина жінок, що погоджуються працювати в сфері секс-послуг, – молоді люди, які не можуть знайти заробітку на батьківщині. З огляду на це принцип добровільності виїзду людей за кордон у пошуках роботи, в т.ч. у секс-сфері, перетворюється на фікцію [7, с. 31]. На нашу думку, кримінально-правовий та соціальний аспект цієї проблеми необхідно розмежовувати.

В той же час дослідники проблеми слушно відзначають, що «добровольців» серед секс-працівників, зокрема й серед тих, які потрапляють за кордон за посередництвом турагентств, набагато більше, ніж жертв прямого насильства [3, с. 152].

За результатами останніх даних, жертвами торгівлі людьми все частіше є жінки у віці до 35 років; для роботи у секс-індустрії здебільшого вивозяться дівчата у віці 15–19 років, що свідчить про тенденції до омолодження цього бізнесу, з'являється також інформація про поширеність фактів торгівлі дітьми [9, с. 20].

За оцінками експертів МОМ, у Європі працює півмільйона іноземних повій. В Німеччині та Італії три з чотирьох проституток – приїжджі, в Нідерландах приїжджою є кожна друга. За даними МОМ, рекрутери нелегальних мігрантів щорічно заробляють від 5 до 7 мільярдів доларів США [9, с. 19]. Жінка, яку використовують в сексіндустрії, заробляє для своїх господарів орієнтовно 350 євро на день [10, с. 30].

Торгівля людьми, звичайно, може бути пов'язана не лише з сексуальною експлуатацією, можливе також використання особи для примусової праці або примусового надання послуг, тримання її в рабстві, підневільному стані, вона може включати також залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення над людиною дослідів без її згоди тощо. Значне переміщення населення, пов'язане з війною, збільшило ризики торгівлі людьми. Національна соціальна служба зафіксувала більше випадків торгівлі людьми: у 2024 році надала 182 офіційні статуси постраждалим від торгівлі людьми (порівняно з 118 у 2023 році). Більшість випадків (123) – це комбіновані форми торгівлі людьми, 19 осіб були втягнуті у воєнний конфлікт, 15 – трудова експлуатація, 13 людей зазнали сексуального рабства [8].

За оцінками міжнародних експертів, торгівля людьми посідає третє місце за розмірами прибутків після торгівлі наркотиками і зброєю [11, с. 65]. Вчені, які досліджують дану проблему, зазначають, що Україна є одним з головних джерел надходження «живого товару» на «чорні ринки» Європи та

Азії [12, с. 99]. За свідченням консульства України в Греції, лише в Афінах та Салоніках до зайняття проституцією залучено близько 3 тисяч молодих українок, а в Туреччині їх понад 6 тисяч [11, с. 65]. При цьому, як зазначає М.Г. Вербенський, вербування жінок для їх використання у секс-бізнесі часто здійснюється саме через туристичні агенції [9, с. 20]. В той же час, в Єдиному державному реєстрі судових рішень вироків за ст. 149 КК України, де б фігурували представники вітчизняних туристичних фірм, практично немає, до того ж, як правило, в них вони виступають лише свідками. Однак, час від часу ЗМІ повідомляють про участь туристичних фірм в торгівлі людьми.

Не треба забувати про іноземців шукачів сексуальних розваг з неповнолітніми. Нажаль, такі випадки непоодинокі в Україні. К.Б. Левченко та І.М. Трубавіна відзначають, що використання дітей для сексуальних стосунків з іноземними туристами (дитячий сексуальний туризм) – це сексуальна експлуатація дитини чоловіком або жінкою, які подорожують з однієї країни до іншої (як правило, з більш розвиненої до менш розвиненої), для сексуальних зносин з дитиною. Це явище розповсюджується через можливість заможних категорій громадян подорожувати світом. Також секс-туристи користуються тим, що в багатьох країнах відсутнє або ж недосконале законодавство, за яким можна було б притягнути за це до відповідальності на батьківщині після їх повернення [5, с. 23].

За даними ЮНІСЕФ, понад 2 мільйони дітей щороку стають жертвами сексуального насильства, а за статистичними даними Європейської комісії кожна п'ята дитина стає жертвою той чи іншої форми сексуального насильства.

З метою сексуальної експлуатації неповнолітніх правопорушники користуються готелями та іншими об'єктами проживання, тому що тут вони почуваються анонімними і безкарними. За зачиненими дверима готельного номера жорстоке поводження з дітьми може набувати різних форм: сексуальне насильство, проституція, порнографія або торгівля дітьми [13]. Потерпілими від комерційної сексуальної експлуатації при цьому здебільшого стають діти-сироти, «діти вулиці» та діти з проблемних сімей [5, с. 89].

Так, у 2019 році в Одесі затримали іноземця -педофіла, який розбещував дітей в курортних містечках та знімав все на фото і відео. Чоловіка викрила кіберполіція, адже той розміщував зняте фото та відео на закритих форумах у DarkNet. Зазвичай його жертвами ставали дівчата віком від 5 до 9 років, які разом з батьками приїздили на відпочинок в Одеську область. Під час моніторингу мережі, працівники кіберполіції виявили на закритих форумах відео порнографічного характеру за участі малолітньої дівчинки. В подальшому виявилось, що на відео була 7-річна дитина, а контент було створено на території Одещини. Відтак, під час оперативних заходів поліцейські встановили 53-річного іноземця причетного до розбещення дітей та створенні дитячої порнографії [14].

Варто також зазначити, що розслідування торгівлі людьми, вчинюваних у даній сфері, здійснювати дуже складно і воно може затягнутись на тривалий час. Сказане стосується насамперед розслідування торгівлі людьми, вчиненої за участі закордонних співучасників [2, с. 78–80; 3, с. 41]. Серед основних труднощів – відсутність міждержавних угод про співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми між Україною і державами Близького Сходу, Латинської Америки тощо, а також дороговизна поїздок за кордон для проведення там слідчих дій. В.П. Корж підкреслює, що в підсумку це прирікає розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею жінками, на односторонність, неповноту досудового розслідування чи його зупинення, закриття кримінального провадження [2, с. 79]. Дослідження підтверджують той факт, що іноді слідство не може навіть встановити імена сутенерів та інших причетних осіб з боку приймаючої «живий товар» сторони. Це призводить до того, що закордонні співучасники торгівлі людьми уникають притягнення до кримінальної відповідальності. Через деякий час безкарні ділки підшуковують в Україні нових партнерів для ведення незаконного бізнесу [4, с. 103].

Висновки. Отже, можемо зробити висновки, що злочинність у сфері туристичної діяльності – це негативне соціальне явище, що представляє собою сукупність суспільно небезпечних кримінально караних діянь, як правило, корисливої спрямованості, які посягають на відносини, пов'язані з наданням туристичних послуг та з порядком ведення туристичного бізнесу.

Торгівля людьми у сфері надання туристичних послуг має специфічний та переважно носить латентний характер. В механізмі вчинення торгівлі людьми туристичні компанії виступають прикриттям для здійснення відповідної злочинної діяльності, а їх представники, як правило, займаються пошуком людей (здебільшого жінок), їх вербуванням (переважно для зайняття проституцією) та переміщенням за кордон.

Заходи загально соціального спеціально-кримінологічного запобігання торгівлі людьми у даній сфері мають стратегічне значення та полягає в цілеспрямованій діяльності державних органів, громадських організацій, соціальних груп та окремих громадян, спрямованій на усунення причин та умов вказаної злочинності, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях протиправної поведінки. З-поміж заходів, спрямованих на запобігання торгів-

лі людьми: поліпшення прикордонного контролю; вдосконалення Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та інших актів законодавства в частині удосконалення процедури виявлення і встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; підвищення професійного рівня працівників органів державної влади, які здійснюють повноваження у сфері торгівлі людьми; впровадження Кодексу усталеної ділової практики та правил професійної етики суб'єктів туристичної діяльності; проведення активної інформаційної кампанії, спрямованої на застереження громадян від потенційної можливості стати жертвою торгівлі людьми; розвиток мережі служб з реабілітації, адаптації та допомоги жертвам торгівлі людьми тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. What Is Human Trafficking? / Blue Campaign. URL: www.dhs.gov/blue-campaign/what-human-trafficking (Дата звернення: 28.06.2025).
2. Корж В. Окремі проблеми розслідування злочинів про торгівлю жінками, вчинених організованими транснаціональними групами. *Право України*. 2001. № 4. С. 78–80.
3. Надьон О.В. Торговля жінками як кримінально-правова та соціальна проблема сучасності: монографія. К.: Атіка, 2004. С.243.
4. Андрушко А.В., Нестерова І.А. Злочинність в сфері туристичного бізнесу: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Ужгород: Видавництво ІВА, 2016. С. 59.
5. Левченко К.Б., Трубавіна І.М. Соціальна профілактика торгівлі людьми: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2007. С. 17.
6. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 р. // Офіційний сайт Верховної ради України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_162 /(дата звернення: 22.06.2025).
7. Надьон О. Міжнародна жіноча міграція: соціальний та правовий аспекти. *Право України*. 2004. № 3. С. 29–33.
8. Протидія торгівлі людьми в Україні: виклики та досягнення 2024 року/ URL <https://caritas.ua/news-en/protidiya-torgivli-lyudmy-v-ukrayini-vyklyky-ta-dosyagnennya-2024-roku/>/(дата звернення: 22.06.2025).
9. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання: автореф. дис... докт. юрид. наук: спец. 12.00.08. Дніпропетровськ, 2020. С. 19-20.
10. Лизогуб Я.Г. Протидія торгівлі людьми: аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: навчальний посібник. К.: Атіка, 2005. С. 30.
11. Іващенко В.О. Торговля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби): монографія. К.: Атіка, 2004. С. 65.
12. Аніщук Н. До проблеми работоргівлі жінками. *Право України*. 2002. № 9. С. 99.
13. Експлуатація та сексуальне насильство над дітьми у секторі подорожей та туризму: інформаційна брошура для працівників туристичної галузі. URL: <https://standardy.fdds.pl/upload/upload2/-pdf-1679920003-1-13.pdf> (дата звернення: 20.06.2025).
14. На курортах Одещини педофіл-іноземець розбещував дітей і знімав все на відео. URL: <https://www.volynpost.com/news/141883-na-kurortah-odeschyny-pedofil-inozemec-rozbeschuvav-ditej-i-znimav-vse-na-video> (дата звернення: 20.06.2025)